

LANBOUWHOGESCHOOL-WAGENINGEN
CENTRE NEERLANDAIS

B.P. V51 Abidjan
Ivoorkust

DE OPSLAG-EN SCHILVERLIEZEN, DE BEOORDELING OP SMAAK EN KOOK-
EIGENSCHAPPEN VAN DRIE CULTIVARS VAN DIOSCOREA ALATA:
CVS. BETE-BETE, BRAZO-FUERTE EN FLORIDO IN TAI

WERKVERSLAG no. 13

Gerrit Holtland
juli 1986

Inhoud:

1. INLEIDING	1
2. PROEFOPZET EN UITVOERING	2
3. DE BOEREN-PRAKTIJK IN TAI	4
3.1 De oogst en de opslag	4
3.2 Het bereiden van de yam	5
4. WAARNEMINGEN	6
4.1 De omgevingsfactoren	6
4.1.1 De (lucht)vochtigheid	6
4.1.2 Ziekten en plagen	7
4.1.3 Het verwijderen van de uitlopers	8
4.2 Het gewicht van de knol	8
4.3 De verschillen tussen de cultivars	9
4.3.1 Het verloop van de opslagverliezen in de eerste 6 maanden	9
4.3.2 De verliezen per cultivar tussen oogst en consumptie	10
4.4 De smaak en de kookeigenschappen van de drie cultivars	13
5. DISCUSSIE EN CONCLUSIES	14
6. AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK	16
Literatuurverwijzingen	16
Bijlage: Alle meetresultaten	17

1 INLEIDING

In aansluiting op de cultivar-proef die in 1985 bij twee boeren in Tai is gedaan (zie werkverslag 11) is een proef ingezet om de opslag- en schilverliezen van de drie cultivars (Bete-bete, Brazo-fuerte en Florido) te bepalen. Het doel is om te achterhalen hoeveel consumeerbare yam de verschillende cultivars produceren.

Er is ook gekeken naar de waardering van de smaak en de kookeigenschappen van de drie cultivars.

Er zijn vele factoren van invloed op de uiteindelijke opslag- en schilverliezen. Hier worden de volgende groepen van factoren onderscheiden:

1. omgevingsfactoren:
 - luchtvochtigheid
 - aantasting door schimmels en insecten
 - het al dan niet verwijderen van de uitlopers
2. gewicht van de knol
3. eigenschappen van de cultivars:
 - vorm van de knol
 - dikte kurklaag van de knol
 - basis-metabolisme van de knol
 - het moment van kieming.

De opzet van dit verslag is als volgt: eerst wordt in hoofdstuk 2 de opzet en de uitvoering van de proef besproken. Daarna volgt er een kort hoofdstuk over hoe de Baoule boeren in Tai hun yam opslaan en hoe de Baoule boerinnen de yam bereiden. Daarna komen de waarnemingen aan de orde in hoofdstuk 4. Hierbij zal er aan elk van de drie hierboven genoemde groepen van factoren die van invloed zijn op de uiteindelijke opslag- en schilverliezen een paragraaf gewijd worden. Ook is er een paragraaf over de kook- en smaakeigenschappen van de drie cultivars. In hoofdstuk 5 volgt er een discussie over de resultaten en wordt aangegeven wat deze betekenen voor de teelt van de drie cultivars in Tai. Als laatste worden er in hoofdstuk 6 enige aanbevelingen gedaan voor verder onderzoek.

2. PROEFOPZET EN UITVOERING

De proef is ingezet bij de twee boeren waar de cultivarproef is gedaan: Sangbe N'dri Germain en Sangbe Nguessan Laurent. De eerste oogstte half December 1985 en de tweede half Januari 1986.

Bij beide boeren zijn bij de oogst 40 onbeschadigde knollen per cultivar geselecteerd en genummerd.

De opgeslagen knollen zijn in de eerste 6 maanden na de oogst 5 keer gewogen. In de onderstaande tabel is te zien hoeveel dagen na het oogsten deze wegenen plaatsvonden.

Tabel 1: het aantal dagen na de oogst waarop de knollen zijn gewogen (tussen haakjes het aantal weken).

datum oogst:	aantal dagen (weken) tot opeenvolgende wegenen:				
Germain: 10-13/12'85	31 (4)	83 (12)	120 (17)	154 (22)	181 (26)
Laurent: 11-14/1 '86	50 (7)	87 (12)	120 (17)	150 (21)	175 (25)

Daar waar de gegevens van de twee boeren met elkaar vergeleken of gemiddeld worden zijn de data gelijk getrokken door middel van lineaire inter- en extrapolatie.

De gebruikte weegschaal is op 20 gram nauwkeurig afleesbaar. Dit is erg onnauwkeurig, vooral omdat voor het bepalen van het procentuele gewichtsverlies twee van deze onnauwkeurige getallen op elkaar gedeeld worden. Een voorbeeld: een knol weegt bij de oogst 1000 gram en na drie maanden 940 gram. Het verlies is dan 6%. Het werkelijke verlies kan echter variëren van $950/990 \cdot 100 = 4,0\%$ tot $930/1010 \cdot 100 = 7,9\%$.

De 40 geselecteerde knollen per cultivar zijn bij Germain verdeeld in twee gelijke groepen. De eerste groep is gelijk na de oogst opgeslagen op een 'plateau' met een dakje. Van deze knollen zijn de uitlopers nooit verwijderd. De tweede groep heeft eerst een maand onder een omgevallen boomstam gelegen en is toen in een 'fongo' (=het traditionele yam-opslag systeem; zie fig.1) geplaatst. Bij elke weegronde zijn de uitlopers van de knollen verwijderd.

Bij Laurent zijn alle knollen direkt na de oogst in de 'fongo' geplaatst. Hier was het ook de bedoeling om bij de helft steeds de uitlopers te verwijderen en bij de ander

helpt niet. Het bleek echter niet mogelijk om een knol met een uitloper uit een 'fongo' te halen en er weer in te plaatsen zonder een groot risico te lopen de uitloper te breken. Daarom is besloten om bij elke weging de uitlopers van alle knollen te verwijderen.

Bij elke weging werd het gezin van de boer gevraagd naar de smaak van de 3 cultivars en werd de boerin gevraagd naar de kook-eigenschappen daarvan. Bij Laurent is dit niet altijd gelukt omdat z'n vrouw er niet altijd was.

3 DE BOEREN-PRAKTIJK IN TAI

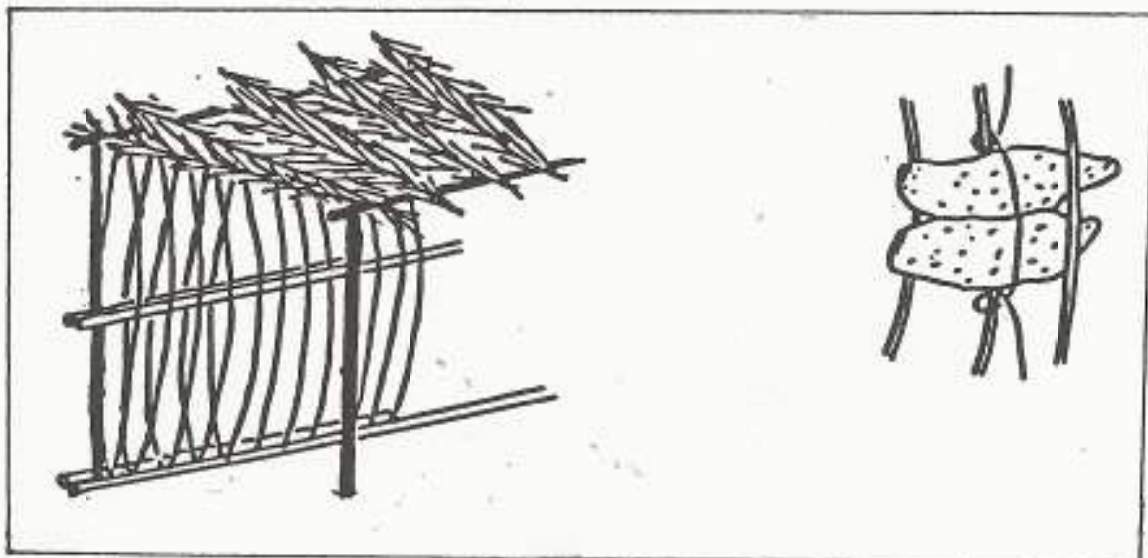
Om een beter beeld te geven van de situatie waarin de gegevens verzameld zijn wordt hier een beschrijving gegeven van hoe de yams in Tai vanaf de oogst behandeld worden. In de eerste paragraaf zal dit gedaan worden voor de oogst en het opslaan van de knollen. In de tweede paragraaf zal de bereiding van de yam aan de orde komen.

3.1 De oogst en de opslag

Bij het oogsten worden de kleinste knolletjes (minder dan 50 gram) teruggestopt in de yamheuvel. Zij geven het volgende jaar een nieuwe oogst. De grotere knollen legt men gedurende het werk op een hoopje onder wat bladeren. Aan het eind van de dag worden ze naar een permanente (schaduw) plaats gebracht. Dit kan onder een boom zijn of onder een palbladendakje.

Na verloop van tijd gaat de boer een permanente opslagplaats maken. In het Baoule heet dit een 'fongo'. In dit verslag zal het ook zo aangeduid worden. In figuur 1 is een 'fongo' te zien. Als de oogst groot is kan er aan de noordzijde een tweede 'fongo' tegen de eerste aangebouwd worden.

Figuur 1: een 'fongo' en de manier waarop de yam-knollen hierin opgeknoopt worden.

De 'fongo' wordt met z'n dakje naar het zuiden gezet om direct zonlicht op de yam's te vermijden. Direct zonlicht bevordert volgens de boeren de aantasting door de schimmel *Penicillium oxalicum* (zie par.4.1.2). Het is mogelijk dat

direkt zonlicht scheurtjes in de kurklaag van de knollen veroorzaakt waardoor de schimmel binnen kan dringen. De boeren zeggen dat de yam regen goed verdraagt en ze doen dan ook niet veel moeite om de knollen daartegen te beschermen.

De 'fongo' wordt zo dicht mogelijk bij de uitgang van het veld geplaatst zodat de vrouwen het minst ver met de yams hoeven te lopen.

De manier waarop de yams in de 'fongo' worden opgebonden (zie figuur 1) werkt slechts als de knollen redelijk groot zijn. Daarom worden knollen kleiner dan ca. 500 gram uit de 'fongo' gelaten. Deze worden zo snel mogelijk geconsumeerd. Dit geldt ook voor de gebroken en aangetaste knollen.

In Tai worden de uitlopers van de knollen niet verwijderd. Hierdoor treden er grotere opslagverliezen op maar de knollen behouden beter hun kiemkracht.

3.2 Het bereiden van de yam

De yam wordt meestal tot 'foutou' verwerkt. Daartoe wordt de knol geschild, gekookt en gestampt. Een andere manier van bereiden is het eerst roosteren en daarna de schil er afschrappen. Dit doet men vaak met de kleinere knollen bij het werken op het land. Van knollen kleiner dan 250 gram kan geen 'foutou' gemaakt worden omdat ze door hun grote oppervlakte/inhoud verhouding bij het koken teveel water opnemen en daardoor de 'foutou' te waterig maken.

4 WAARNEMINGEN

In dit hoofdstuk zullen alle waarnemingen weergegeven en geïnterpreteerd worden. Zoals in de inleiding is vermeld worden er drie (groepen) van factoren onderscheiden die van invloed zijn op de gewichtsverliezen. Deze drie factoren zijn : de omgeving, het gewicht van de knol en cultivareigenschappen. In de eerste drie paragrafen van dit hoofdstuk zullen deze factoren in de genoemde volgorde behandeld worden. Daarna zullen in de laatste paragraaf de smaak en de kookeigenschappen van de drie cultivars aan de orde komen.

4.1 De omgevingsfactoren

In deze paragraaf zal aangegeven worden wat de invloed is van enkele omgevingsfactoren op de opslagverliezen van yamknollen. Eerst zal de (lucht)vochtigheid besproken worden. Vervolgens wordt een sub-paragraaf aan de ziekten en plagen gewijd en als laatste komt het verwijderen van de uitlopers aan bod.

4.1.1 De (lucht)vochtigheid

De (lucht)vochtigheid beïnvloedt op twee tegenovergestelde manieren de opslagverliezen. Enerzijds zorgt een hogere luchtvochtigheid voor een lagere verdamping en anderszijds bevordert het de aantasting van de knollen door schimmels en insecten.

De invloed van de vochtigheid op de verdamping kan gedemonstreerd worden aan de gewichtsverliezen van de Florido in de 'fongo' van Germain. Op het moment namelijk dat deze (5 weken na de oogst) in de 'fongo' werden geplaatst is getoond welke knol op de grond (= in een vochtiger milieu) had gelegen en welke niet. Bij de Florido hadden 9 representatieve knollen op de grond gelegen. In de onderstaande tabel kan men de gewichtsverliezen van deze 9 vergelijken met de overige 11.

Tabel 2: gewichtsverliezen (in %) van 9 Florido's (A) die 5 weken op de grond hebben gelegen en 11 waarvoor dit niet geldt (B).

	gem. gewicht	weken na oogst:				
		4	12	17	22	26
A :	1151	1,0	2,3	9,7	17,8	22,8
B :	1098	3,1	5,1	13,9	21,7	28,2

Uit de tabel blijkt dat de knollen die op de grond hebben gelegen minder gewicht verliezen dan de anderen. Dit voordeel blijft tot aan het eind toe. Uiteraard kan dit geen aanbeveling zijn om de knollen maar in een zo vochtig mogelijk milieu te laten liggen, daarvoor lijkt de kans dat de knol aangetast wordt en daardoor helemaal verloren gaat te groot. In deze zeer kleine steekproef (9 en 11) is er geen grotere aantasting bij de 'vochtige' knollen gevonden.

4.1.2 Ziekten en plagen

De steekproeven zijn veel te klein om een uitspraak te kunnen doen over het percentage aangetaste knollen. Cok is het moeilijk om conclusies te trekken uit de aantallen aangetaste knollen in de 'fongo' omdat aangetaste knollen zo snel mogelijk geconsumeerd worden.

Hier zullen slechts een aantal opmerkingen gemaakt worden. Er zijn twee aantastingen die grote delen van de yamknollen onbruikbaar maken voor consumptie:

1. pourriture brun
2. mieregangen en nesten in een knol.

Ad 1. Pourriture brun is een soort droogrot die veroorzaakt wordt door de schimmel *Penicillium oxalicum*. Waarschijnlijk is dit in het Tai-gebied het grootste opslagprobleem. De indruk bestaat dat van de verschillende cultivars de Bete-bete het meest aangetast wordt door deze schimmel.

Ad 2. Er zijn een aantal knollen aangetroffen die geheel door mieren waren opgegeten. De kleine miertjes graven gangen door de knol en maken er een nest in. Het is niet duidelijk of de miertjes de primaire oorzaak van de aantasting zijn of dat ze slechts die knollen aantasten die al door andere oorzaken verzwakt zijn. De cultivar Brazofuerte lijkt het meest van de mieren te lijden te hebben.

Wolluizen komen in de 'fongo' van Laurent veel voor, maar in die van Germain bijna niet. De boeren zeggen dat ze geen grote verliezen veroorzaken.

Voor de meeste aantastingen geldt dat de Bete-bete het meest gevaar loopt, omdat deze een knol produceert met een zeer langwerpige habitus (zie werkverslag 11). Hierdoor en doordat het groeipunt zich vaak in de harde ondergrond dringt breken vele Bete-bete knollen af bij de oogst. Deze beschadigingen geven gemakkelijk aanleiding tot rot etc. In de steekproef is dit niet tot uiting gekomen omdat hiervoor speciaal onbeschadigde knollen zijn geselecteerd.

4.1.3 Het verwijderen van de uitlopers

Het verwijderen van de uitlopers van de knol heeft twee effecten: de gewichtsverliezen zijn minder en de kiemkracht loopt terug. Zoals in hoofdstuk 3 reeds is opgemerkt verwijderen de boeren in Tai de uitlopers niet.

Het teruglopen van de kiemkracht kan geïllustreerd worden door het feit dat bij de laatste weging (na 25 weken) bij Laurent slecht een-derde van de knollen sinds de vorige weging een nieuwe uitloper had gevormd.

Het effect van het verwijderen van de uitlopers op de gewichtsverliezen kan gedemonstreerd worden aan de hand van de situatie bij Germain. Op het 'plateau' waar de uitlopers verwijderd waren hadden de 3 cultivars een gemiddeld gewichtsverlies, na een half jaar, van 20,2 procent. In de 'fongo' waar de uitlopers niet verwijderd waren was dit 25,4 procent. Uit het verloop, in het halve jaar, van de gewichtsverliezen van de twee groepen knollen kan berekend worden dat het verwijderen van de uitlopers een besparing oplevert van 0,9 procent over de gehele periode genomen. Voor de wijze van berekenen zie paragraaf 4.3.2.

4.2 Het gewicht van de knol

Een deel van de gewichtsverliezen wordt veroorzaakt door de verdamping van water door de kurklaag van de knol. Daar de oppervlakte/inhoud verhouding bij kleine knollen groter is dan bij grote zullen de procentuele gewichtsverliezen bij de kleine knollen groter zijn dan bij de grote knollen. Om dit te toetsen is bij alle groepen van knollen een Spearman-rangcorrelatie toets gedaan. De knollen werden hierbij genummerd naar oplopend gewicht en naar oplopend procentueel gewichtsverlies. In 4 van de 9 gevallen gaf het een (2 keer bij 5% en 2 keer bij 1%) significante correlatie te zien. Dat dit niet in alle gevallen zo is komt doordat de metingen, met name van de kleine knollen, te onnauwkeurig zijn en doordat er veel variatie ontstaat door aangetaste knollen.

In tabel 5 (op pagina 12) komen de verschillen duidelijker tot uiting. In alle gevallen zijn de gewichtsverliezen van de kleinste knollen het grootst.

Uiteraard is de oppervlakte/inhoud verhouding ook erg belangrijk bij het schillen. Dit blijkt ook uit tabel 5. De enige uitzondering zijn de grootste Brazo-fuerte's.

4.3 De verschillen tussen de cultivars

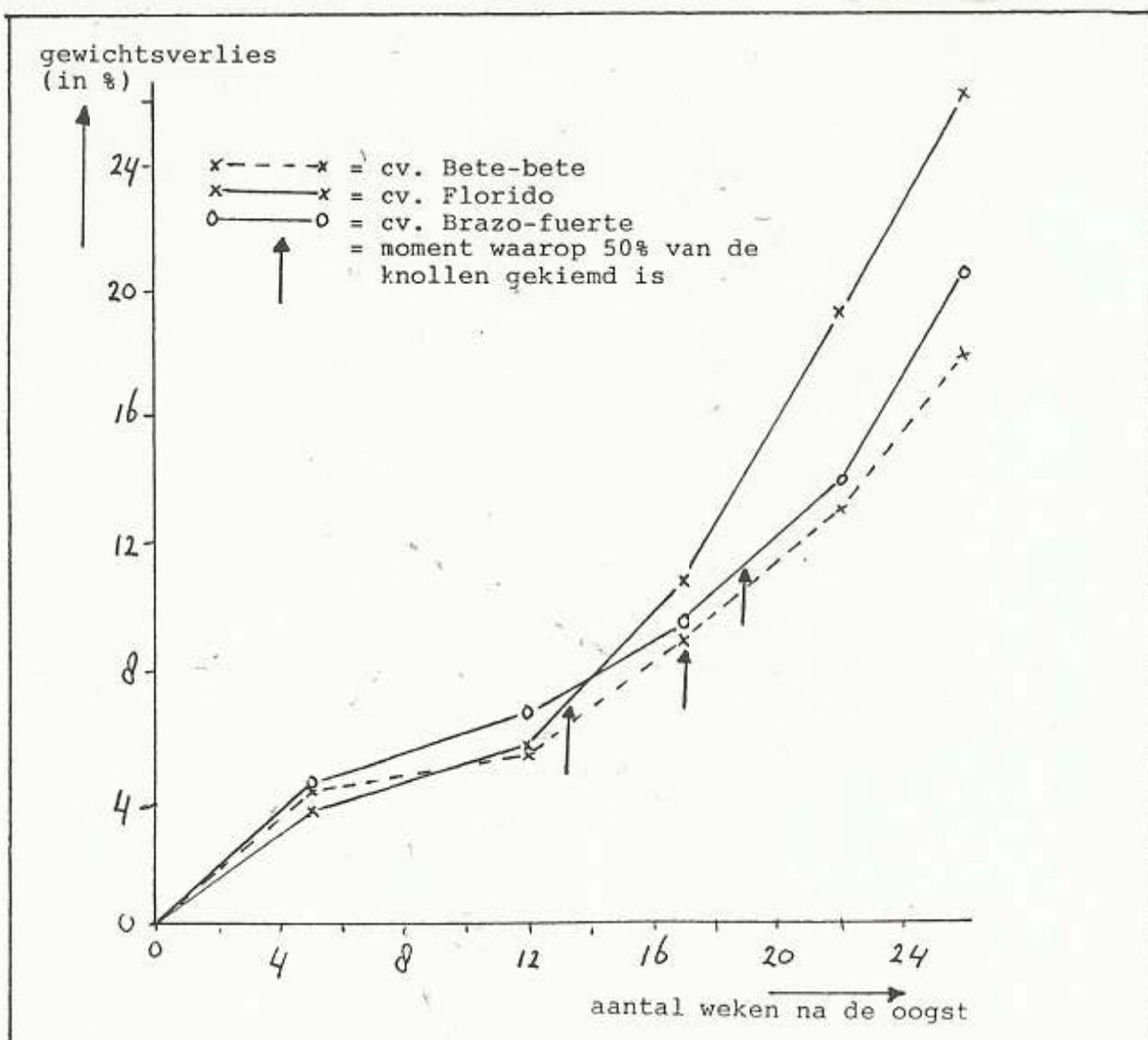
In deze paragraaf zal eerst (in par.4.3.1) per cultivar aangegeven worden hoe de gewichtsverliezen zich in de loop van de 6 maanden hebben ontwikkeld. Daarna zal in par 4.3.2 zo exact mogelijk worden berekend hoe groot de uiteindelijke verliezen tussen de oogst en de consumptie per cultivar zijn.

Alle berekeningen zullen gedaan worden voor de knollen waarvan de uitlopers steeds verwijderd zijn. Dit omdat hiervan de meeste gegevens zijn. Uit par. 4.1.3 is reeds bekend dat er bij de boerenpraktijk van het niet verwijderen van de uitlopers circa 1% extra gewichtsverliezen optreden.

4.3.1 Het verloop van de opslagverliezen in de eerste 6 maanden

In de onderstaande grafiek is te zien hoe de gewichtsverliezen zich per cultivar in de loop van de eerste 6 maanden hebben ontwikkeld. De gegevens zijn de gemiddelden van de waarden gevonden bij Germain en Laurent.

Figuur 2: de procentuele gewichtsafname in de loop van de tijd voor de 3 cultivars.

In de grafiek is te zien dat de verliezen na 26 weken variëren van circa 16% bij de Bete-bete tot ongeveer 24% bij de Florido. Het blijkt dat de verschillen tussen de cultivars pas ontstaan nadat de knollen zijn gekiemd. Dat de Florido een veel hoger verliespercentage heeft moet voor een deel toegeschreven worden aan het feit dat de knollen in de Florido-steekproef kleiner waren dan bij de andere 2 cultivars. In tabel 5 (pag.12) is te zien dat de verliezen per gewichtsklasse bij de Florido wel hoger zijn dan bij de andere twee cultivars maar niet zo veel hoger als de grafiek zou doen vermoeden.

Volgens Serpantie (jaartal onbekend) zijn de verliezen voor het kiemen 0,55% per week. Dit blijkt in Tai ook te gelden. Tot 17 weken, het moment waarop 50% van alle knollen is gekiemd, zijn de gemiddelde verliezen 0,59% per week.

4.3.2 De verliezen per cultivar tussen oogst en consumptie

In deze paragraaf zullen per cultivar de verliezen bepaald worden die optreden tussen het moment van oogsten en het moment van consumptie. Er wordt aangenomen dat de yam na 6 maanden op is en dat er gedurende die 6 maanden in elke periode evenveel yam gegeten wordt. De eerste aanname is voor de situatie bij Germain en Laurent juist. Het gemiddelde verlies over 6 maanden wordt berekend door steeds het verlies van twee opeenvolgende weegdata te middelen en de uitkomst te vermenigvuldigen met het aantal dagen tussen de twee data. Al deze uitkomsten worden bij elkaar opgeteld en de som wordt gedeeld door het totale aantal dagen. In de onderstaande tabel staan de resultaten van deze berekening.

Tabel 3: het gemiddelde gewichtsverlies (in %) over 6 maanden in de 'fongo's' van Germain en Laurent, voor de 3 cultivars.

	Germain	Laurent	gemiddeld
procentuele gewichtsverliezen:			
Bete-bete :	6,9	7,5	7,2
Brazo-fuerte:	6,9	8,7	7,8
Florido :	9,0	8,5	8,8

Er is geen verklaring voor het grote verschil tussen de verliezen van de Brazo-fuerte bij Germain en bij Laurent. De verliezen zoals deze in de bovenstaande tabel staan zijn de gemiddelden van alle knollen in de steekproeven.

Om een preciesere berekening te maken van de gewichtsverliezen waarbij er rekening wordt gehouden met het effect van het gewicht van de knollen op het procentuele gewichtsverlies zijn er 5 gewichtsklassen gemaakt. Voor elke klasse worden de gewichts- en schilverliezen apart bepaald. In de onderstaande tabel staat aangegeven welke gewichtsklassen er onderscheiden zijn en of er al dan niet opslag- en/of schilverliezen bij de betreffende klasse optreden. Zoals in par.3.2 is opgemerkt kunnen de kleinste knollen niet tot 'foutou' verwerkt worden, men kan ze slechts roosteren en er de schil afschrapen. Er is aangenomen dat hierbij geen verliezen optreden.

Tabel 4: de gewichtsklassen en het al dan niet optreden van opslag- en schilverliezen in de verschillende klassen.

	gewicht in grammen	opslag- verliezen	schil- verliezen
Klasse 1:	250	geen	geen
Klasse 2:	250-500	geen	wel
Klasse 3:	500-1250	wel	wel
Klasse 4:	1250-2000	wel	wel
Klasse 5:	2000	wel	wel

Voor het berekenen van de opslagverliezen is het gemiddelde procentuele gewichtsverlies na 6 maanden van alle knollen uit de betreffende klasse genomen. Om het gemiddelde over 6 maanden te krijgen is dit gemiddelde gecorrigeerd door het te vermenigvuldigen met het gemiddelde verlies over 6 maanden van alle knollen van de cultivar (zie tabel 3) en te delen door het gemiddelde verlies na 6 maanden hiervan (zie figuur 2). Hierbij wordt dus aangenomen dat alle knollen een zelfde verloop van de gewichts- verliezen hebben.

Op grond van deze verliezen per gewichtsklasse worden in tabel 5 (op de volgende pagina) de totale gewichtsverliezen per cultivar voorgerekend. Het gaat om de situatie waarin bij elke weegronde de uitlopers zijn verwijderd. Om het beeld te completeren is het benodigde plantmateriaal voor het volgende seizoen ook opgenomen. De opbrengsten van de cultivar-proef zijn bepaald aan ongeveer 90 yamheuvelds per boer. Er wordt aangenomen dat er per heuvel ruim 100 gram plantmateriaal nodig is. In totaal is er 20 kilogram plantmateriaal per cultivar nodig om volgend jaar weer dezelfde oogst te kunnen behalen.

In tabel 5 is te zien dat het uiteindelijke verschil tussen de opbrengst bij de oogst en de hoeveelheid die geconsumeerd wordt tussen de 36% (voor de Florido) en de 44% (voor de Bete-bete) ligt.

Tabel 5: de verliezen (voor opslag, schillen en plant materiaal) per gewichtsklasse van de 3 cultivars tussen het moment van oogsten en consumptie.

	oogst in grammen	aan- tal in steek proef	% op- slag- ver- lies	rest in grammen	% schil- verlies	aantal waar- neming- en	con- sumptie in grammen
BETE- BETE:							
kl.1	4.450	-	--	4.450	--	--	4.450
kl.2	12.450	-	--	12.450	47,2	2	6.574
kl.3	64.750	23	8,3	59.375	33,4	18	39.544
kl.4	64.350	15	8,1	59.138	31,6	12	40.450
kl.5	91.350	13	6,0	85.869	28,5	13	61.396
Totaal	237.350	51	6,8	221.282	31,1	45	152.414 = 35,8% 20.000 pl.mat. ----- 132.414 = 44,2%
BRAZO- FUERTE:							
kl.1	4.250	-	--	4.250	--	--	4.250
kl.2	23.800	-	--	23.800	40,5	1	14.161
kl.3	101.700	25	8,2	93.361	33,6	14	61.992
kl.4	135.450	20	7,2	125.698	28,5	16	89.874
kl.5	207.100	12	6,5	193.638	29,1	6	137.289
Totaal	472.300	57	6,7	440.747	30,2	37	307.566 = 34,9% 20.000 pl.mat. ----- 287.566 = 39,1%
FLORIDO:							
kl.1	13.600	-	--	13.600	--	--	13.600
kl.2	43.050	-	--	43.050	31,2	5	29.618
kl.3	115.300	38	9,3	104.577	26,9	14	76.446
kl.4	79.500	14	7,8	73.299	25,0	7	54.974
kl.5	64.800	6	7,4	60.005	21,2	6	47.284
Totaal	316.250	58	6,9	294.531	24,7	32	221.922 = 29,8% 20.000 pl.mat. ----- 201.922 = 36,2%

Het blijkt dat de opslagverliezen voor de 3 cultivars praktisch gelijk zijn. De grotere verliezen van de Florido in de 'fongo' worden gecompenseerd door het grotere aantal kleine knollen dat deze cultivar produceert. Deze knollen hebben geen opslagverliezen (de allerkleinste zelfs ook geen schilverliezen, zie hierboven) omdat ze zo snel mogelijk na de oogst geconsumeerd worden. Dit geeft een enigszins vertekend beeld omdat de grotere knollen hierdoor langer in de 'fongo' blijven terwijl er aangenomen is dat in elke periode evenveel yam uit de 'fongo' gegeten wordt.

Bij het schillen treden veel grotere verliezen op dan tijdens de opslag. Ook de verschillen tussen de cultivars zijn veel groter. De Florido verliest met bijna 25% circa 6% minder dan de andere twee cultivars.

De opslag- en schilverliezen samen zijn voor de Florido bijna 30%, voor de Bete-bete en de Brazo-fuerte ligt dit respectievelijk 5 en 6 procent hoger.

4.4 De smaak en de kookeigenschappen van de drie cultivars

Zoals in hoofdstuk 2 is aangegeven is bij elke weegronde gevraagd naar de smaak en de kookeigenschappen van de drie cultivars. Men vindt dat de smaak goed is als de 'foutou' zacht is en zoet. Voor het koken is het belangrijk dat de knollen niet te hard zijn om fijn gestampt te worden.

Wat betreft de smaak is iedereen het er over eens dat de Bete-bete de meest lekkere 'foutou' oplevert. In de eerste maanden na de oogst is de Florido een goede tweede. De Brazo-fuerte is de eerste maanden niet lekker: de 'foutou' is vooral te hard. Na 6 maanden zijn de rollen voor de 2 geïntroduceerde cultivars omgedraaid. De Florido is dan te hard. Qua zoetheid zijn de twee dan gelijk: sommigen vinden de Brazo-fuerte het meest zoet, anderen de Florido.

Voor de kookeigenschappen geldt in grote lijnen hetzelfde. De traditionele Bete-bete is onovertroffen. In de eerste maanden na de oogst is de Florido gemakkelijk te stampen, na 6 maanden is dat echter zeer moeilijk geworden. Voor de Brazo-fuerte geldt het omgekeerde.

De mindere smaak en kookeigenschappen van de twee geïntroduceerde cultivars leveren in de praktijk niet veel problemen op. De smaakproblemen worden opgelost door de nieuwe cultivars te mengen met de Bete-bete. Meestal doet men dit in een verhouding van 1 op 1 of van 2 Bete-bete op 1 Brazo-fuerte of Florido. De problemen bij het bereiden van de yam kunnen opgelost worden door de Florido (op het plantmateriaal na) zo snel mogelijk te consumeren en de Brazo-fuerte zo lang mogelijk te bewaren.

5 DISCUSSIE EN CONCLUSIES

In dit hoofdstuk zullen de resultaten samengevat worden en zal er bekeken worden wat de cijfers betekenen voor de plaats die de geïntroduceerde cultivars in de yamteelt in Tai in kunnen gaan nemen.

Het is gebleken dat de totale verliezen tussen het moment van de oogst en het moment van de consumptie ongeveer 40 % bedragen. De Florido lijdt met 36% de minste, de Bete-bete met 44%, de meeste verliezen. De Brazo-fuerte neemt met 39% een tussenpositie in.

Hierbij moet aangetekend worden dat dit geldt voor onbeschadigde knollen waarvan de uitlopers een aantal malen verwijderd zijn. In werkelijkheid zullen de verliezen, tussen de oogst en de consumptie, rond de 50 procent liggen voor de Bete-bete en 5 en 10 procent lager voor respectievelijk de Brazo-fuerte en de Florido.

Wat betreft de verschillen tussen de verliezen van de drie cultivars zijn het de kleinere schilverliezen van de Florido die het meest opvallen. Dit is goed te begrijpen als men de vorm van de knollen van de drie cultivars met elkaar vergelijkt (zie werkverslag 11). De gladde bolvormige knollen van de Florido kunnen veel dunner geschild worden dan de grillige knollen van de Brazo-fuerte en de Bete-bete. Deze laatste heeft nog als nadeel dat de knollen langwerpiger zijn wat een grotere oppervlak/inhoud verhouding, en dus meer schilverliezen, tot gevolg heeft.

Vergelijkt men de consumeerbare hoeveelheid yam per cultivar dan blijkt dat de Brazo-fuerte, net als bij de oogst, de hoogste opbrengst heeft, gevolgd door de Florido. De Bete-bete die bij de oogst al de laagste opbrengst had heeft door zijn grotere opslag- en schilverliezen nog meer terrein verloren. Was bij de oogst de verhouding tussen de opbrengsten van respectievelijk de Bete-bete, Brazo-fuerte en de Florido 1: 1,3: 2,0, bij de consumptie is dit voor de Bete-bete nog slechter: 1: 1,5: 2,2.

Dat de twee geïntroduceerde cultivars met enthousiasme door de boeren zijn ontvangen is gezien hun grote productievermogen niet verbazingwekkend. Dat ze door dit grote productievermogen in de toekomst een belangrijk deel van de yam-productie voor hun rekening gaan nemen lijkt waarschijnlijk. Of (een van de) twee cultivars de Bete-bete als meest aangeplante cultivar zal vervangen is echter nog niet duidelijk. Zoals in paragraaf 4.4 is opgemerkt zijn beide cultivars een aantal maanden ongeschikt voor consumptie. Ook blijkt dat men de 'foutou' van de nieuwe cultivars het liefst gemengd met die van de Bete-bete eet.

Zolang men het zich kan veroorloven om een lagere productie van smakelijker yam te preferen boven een hogere productie van minder smakelijke zal het areaal van de geïntroduceerde cultivars kleiner blijven dan dat van de Bete-bete. Kan men zich dit niet meer veroorloven (bijvoorbeeld in verband met grondschaarste) dan zullen de nieuwe cultivars een steeds grotere bijdrage gaan leveren aan de yam-productie in Tai.

6 AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK

Bij een eventueel vervolg op dit onderzoek kunnen de volgende opmerkingen van belang zijn:

- om het effect van het gewicht van de knol op het procentuele gewichtverlies als factor te elimineren kunnen er groepen gevormd worden van knollen met een gelijk gewicht.
- om een betere kwantitatieve indruk te krijgen van de verliezen als gevolg van aantastingen door ziekten en plagen zullen de knollen in eigen beheer moeten worden gehouden zodat het aantal aantaste knollen te scoren is voordat ze geconsumeerd worden.
- om een precieser beeld te krijgen van de verliezen zou onderzocht kunnen worden hoeveel van de yam tot 'foutou' wordt verwerkt en hoeveel geroosterd wordt. Ook de verliezen bij het roosteren zouden nader bekeken kunnen worden.
- om een beter idee te krijgen van wat er verloren gaat (slechts water of ook voedingsstoffen) gedurende het halve jaar van de opslag zouden bij elke weegronde een paar knollen geanalyseerd kunnen worden op droge stof-gehalte en/of het percentage voedingsstoffen.

Literatuurverwijzingen

Blomer, E. 1985. Werkverslag 11. Centre Neerlandais. Abidjan.

Serpantie, G. Jaartal onbekend. Note sur la conservation des ignames en zone centre: principaux problemes rencontres dans le cadre d'une enquete en milieu rural.
In: Les cultures vivrieres, element strategique du developpement agricole Ivoirien.

Bijlage: Alle meetresultaten

Laurent: BRAZO-FUERTE

oogst: 13/1-15/1 '86.

Data:						Verlies:		
	15/1'86	6/3'86	12/4'86	15/5'86	14/6'86	9/7'86	gew.	%
1	1600	1500	1460	1420	1380	1300	300	18,8
2	800	760	720	740	700	680	120	15,0
3	3360	3200	3160	3060	2660	2580	780	23,2
4	1260	1220	1200	1200	1140	1120	140	11,1
5	2280	2160	1980	1740	--			
6	1480	1400	1380	1380	1320	1200	280	18,9
7	1980	1860	1860	1820	1780	1680	300	15,2
8	1740	1600	1560	1520	1400	1340	400	23,0
9	1620	1520	1480	1480	1400	1360	260	16,0
10	880	800	740	700	680	600	280	31,8
11	920	840	800	800	780	700	220	23,9
12	700	600	600	540	480	460	240	34,3
13	640	580	540	560	520	480	160	5,0
14	1820	1740	1720	1740	1680	1620	200	11,0
15	3120	2960	2900	2780	2700	2640	480	15,4
16	3400	3160	3120	2900	2880	2760	640	18,8
17	820	740	700	700	700	660	160	19,5
18	1000	940	920	920	880	840	160	16,0
19	1100	1040	1020	1000	980	980	120	10,9
20	1480	1340	1320	1280	1180	1120	360	24,3
21	1160	1100	1100	1080	1020	980	180	15,5
22	2680	2580	2560	2500	2440	2400	280	10,4
23	1300	1280	1240	1220	1180	1100	200	15,4
24	3100	2860	2840	2780	2680	2620	480	15,5
25	940	880	860	880	840	800	140	14,9
26	1840	1760	1720	1680	1620	1560	280	15,2
27	1600	1500	1500	1400	1340	1260	340	21,2
28	2040	1860	1840	1780	1740	1640	400	19,6
29	3360	3140	3080	2980	2920	2840	520	15,5
30	760	700	680	640	640	620	140	18,4
31	1160	1040	1040	1000	960	900	260	22,4
32	1220	1100	1080	1060	960	800	420	34,4
33	1520	1380	1360	1340	1280	1220	300	19,7
34	1700	1660	1640	1600	1580	1480	220	12,9
35	560	520	520	500	500	480	80	14,3
36	1000	980	940	900	900	840	160	16,0
37	860	840	840	800	800	760	100	11,6
38	3620	3440	3360	3320	3200	3120	500	13,8
39	1260	1160	1140	1120	1100	1040	220	17,5
40	2360	2140	2120	2000	1960	1840	520	22,0
	-----+	-----+	-----+	-----+	-----+	-----+		
	66040	61880	60540	58860	54900	52460		
		-6,3%	-8,3%	-10,9%	-13,9%	-17,7%		

Laurent:FLORIDO.

oogst:13/1-15/1'86.

Data:							Verlies:	
15/1'86	6/3'86	12/4'86	15/5'86	14/6'86	9/7'86	gew.	%	
1	1020	940	920	800	660	620	400	39,2
2	2020	1920	1920	1900	1860	1760	260	12,9
3	1520	1440	1420	1360	1220	1180	340	22,4
4	680	620	580	580	560	480	200	29,4
5	1580	1500	1480	1480	1380	1320	260	16,5
6	900	840	820	780	740	680	220	24,4
7	1460	1400	1400	1400	1340	1260	200	13,7
8	880	820	800	780	660	640	240	27,3
9	1820	1760	1740	1580	1400	1340	480	26,4
10	1360	1320	1300	1300	1300	1220	140	10,3
11	580	560	520	520	480	440	140	24,1
12	800	740	740	700	680	620	180	22,5
13	1100	1040	1020	980	860	800	300	27,3
14	1180	1120	1120	1120	1060	1040	140	11,9
15	1000	960	960	920	840	800	200	20,0
16	1000	940	940	900	840	780	220	22,0
17	1620	1500	1480	1340	1200	1140	480	29,6
18	1100	1040	1040	1000	920	860	240	21,8
19	1440	1380	1360	1360	1260	1180	260	18,1
20	1140	1100	1100	1020	880	800	340	29,8
21	2600	2560	2560	2460	2200	2120	480	18,5
22	1160	1060	1060	1020	1000	920	240	17,8
23	1200	1160	1140	1100	1040	1000	200	16,7
24	960	880	880	880	840	800	160	16,7
25	1640	1540	1520	1420	1320	1260	380	23,2
26	1460	1360	1360	1300	1240	1160	300	20,5
27	2920	2800	2780	2680	2540	2440	480	16,4
28	1800	1680	1700	1700	1560	1500	300	16,7
29	3420	3300	3260	2920	2760	2640	780	22,8
30	820	780	740	640	580	520	300	36,6
31	720	680	660	580	520	460	260	36,1
32	1100	1040	1000	900	800	760	340	30,9
33	1700	1640	1620	1580	1520	1440	260	15,3
34	1180	1160	1140	1100	1060	1000	180	15,3
35	1100	1040	1040	980	960	860	240	21,8
36	680	520	640	620	600	580	100	14,7
37	660	620	600	580	500	460	200	30,3
38	940	900	900	860	820	740	200	21,3
39	1160	1040	1020	960	880	--		
40	760	740	740	680	620	600	160	21,1
	-----+	-----+	-----+	-----+	-----+	-----+		
	52180	49440	49020	46780	43500	40220		
		-5,3%	-6,1%	-10,3%	-16,6%	-21,2%		

Laurent:BETE-BETE.

oogst:13/1-15/1'86.

Data:							Verlies:	
15/1'86:	6/3'86	12/4'86	15/5'86	14/6'86	9/7'86	gew.	%	
1	1120	1080	1060	1040	940	880	240	21,4
2	2220	2180	2160	2120	2060	2000	220	9,9
3	1260	1200	1180	1180	1120	1060	200	15,9
4	1260	1160	1140	1100	1080	1040	220	17,5
5	2000	1920	1900	1800	1700	1600	400	20,0
6	1700	1640	1620	1340	1300	1220	480	28,2
7	1300	1220	1200	1200	1140	1060	240	18,5
8	900	860	840	800	760	680	220	24,4
9	940	860	800	740	740	680	260	27,7
10	2100	2020	1980	1960	1880	1820	280	13,3
11	1120	1040	1000	980	920	840	280	25,0
12	3380	3320	3240	2820	2400	2340	1040	30,8
13	820	780	760	760	720	700	120	14,6
14	960	940	920	920	920	880	80	8,3
15	2080	2000	2000	1920	1880	1800	280	13,5
16	1260	1240	1200	1200	1120	1060	200	18,9
17	1060	1040	920	940	960	860	200	18,9
18	620	580	560	5400	560	500	120	19,4
19	1760	1580	1540	1440	1400	1240	520	29,5
20	1040	1000	980	980	960	900	140	13,5
21	1220	1200	1180	1160	1140	1080	140	11,5
22	1200	1160	1120	1080	1040	1000	200	16,7
23	840	800	740	700	660	620	220	26,2
24	2160	2100	2080	2000	1950	1820	340	15,7
25	1120	1100	--	--	--	--		
26	2520	2440	2420	2360	2280	2240	280	11,1
27	2280	2200	2200	2180	1160	2100	180	7,9
28	1400	1340	1320	1300	1300	1220	180	12,8
29	1140	1100	1100	1060	1040	980	160	14,0
30	1300	1240	1200	1160	1100	1040	260	20,0
31	1560	1520	1500	1260	1220	1140	420	26,9
32	940	880	880	860	840	800	140	14,9
33	1820	1780	1800	1760	1700	1620	200	11,0
34	2800	--	2680	2560	2480	2380	420	15,0
35	2200	2060	2040	2000	1960	1880	320	14,5
36	2180	2100	2100	2020	1980	1860	320	14,7
37	1140	1060	1060	1040	1000	980	160	14,0
38	1260	1220	1200	1100	1080	1040	220	17,5
39	740	700	680	680	680	640	100	13,5
40	980	940	920	900	900	860	120	12,2
	-----+	-----+	-----+	-----+	-----+	-----+		
	59700	54600	55220	52960	51010	48460		
		-4,0%	-5,7%	-9,6	-12,9%	-17,3%		

Germain: BRAZO-FEURTE.

Oogst:10/12-12/12 '85 Eerste 20 van 't plateau;
tweede uit de fongo

	Data:						Verlies:	
	13/12'85	13/1'86	6/3'86	12/4'86	16/5'85	12/6'86	gew.	%
1	3820	3740	3640	3560	3380	3140	680	17,8
2	880	840	820	820	740	700	180	20,5
3	3200	3100	3020	--	--	--	--	--
4	640	660	640	620	540	560	80	12,5
5	940	900	880	880	800	740	200	21,3
6	1360	1300	1300	1260	1200	1020	340	25,0
7	1080	1040	1020	980	880	800	280	25,9
8	720	680	660	640	600	520	200	27,8
9	1600	1500	1480	1400	1260	1080	520	32,5
10	1540	1500	1480	1420	1320	1260	280	18,2
11	1060	1040	1000	1000	940	800	260	24,5
12	1720	1700	1660	1620	1580	1440	280	16,3
13	1840	1760	--	--	--	--	--	--
14	1740	1660	1640	1600	1460	1280	460	26,4
15	400	360	360	340	300	300	100	25,0
16	560	540	520	500	480	480	80	14,3
17	820	760	720	720	640	620	200	24,4
18	880	800	740	--	--	--	--	--
19	880	820	800	780	700	600	280	31,8
20	860	780	740	720	660	520	340	39,5
	-----+	-----+	-----+	-----+	-----+	-----+		
	26540	25480	23120	18860	17480	15860		
		-4,0%	-6,4%	-8,5%	-15,2%	-23,1%		

1	1360	1320	1300	1260	1120	1060	300	22,1
2	920	880	860	840	780	740	180	19,6
3	1380	1340	1320	1300	1180	1120	260	18,9
4	2780	2700	2660	2600	2500	2440	340	12,2
5	1020	980	980	940	860	820	200	19,6
6	1100	1040	--	--	--	--	--	--
7	1100	1040	1040	1000	840	820	280	25,5
8	840	820	800	??	740	700	140	16,7
9	940	880	880	840	820	--	--	--
10	1640	1580	1600	1560	1500	1460	180	11,0
11	700	680	680	640	800	540	160	22,9
12	1280	1220	1180	1160	1100	920	360	28,1
13	2820	2700	2680	2540	2380	2360	460	16,3
14	700	680	680	640	560	540	160	22,9
15	1060	1000	1000	920	920	800	260	24,5
16	1380	1340	1320	1280	1260	1120	260	18,8
17	2200	2160	2140	2100	2060	1980	220	10,0
18	1100	1060	1060	1040	920	900	200	18,2
19	1660	1600	1600	1580	1500	1380	280	16,9
20	1160	1120	1120	1100	1040	1000	160	13,8
	-----+	-----+	-----+	-----+	-----+	-----+		
	27140	26140	24900	23340	22880	19880		
		-3,7%	-4,4%	-7,4	-12,1%	-20,8%		

Germain: FLORIDO.

Oogst:10/12-12/12'85. Eerste 20 van 't plateau;
tweede uit de fongo.

Data:						Verlies:		
	13/12'85	13/1'86	6/3'86	12/4'86	16/5'86	12/6'86	gew.	%
1	1300	1260	1240	1180	1120	1040	260	20,0
2	1060	1040	1040	940	780	680	380	35,8
3	1700	1620	1600	1580	1400	1160	540	31,8
4	1940	1860	1840	1740	1540	1400	540	27,8
5	1780	1760	1700	1620	1380	1200	580	32,6
6	1300	1240	1200	1140	1000	860	440	33,8
7	740	720	700	660	560	460	280	37,8
8	1080	1040	1000	920	780	660	420	38,9
9	840	800	780	740	600	520	320	38,1
10	1260	1200	1180	1120	920	800	460	36,5
11	680	640	600	580	500	460	220	32,4
12	840	800	800	760	700	--	--	--
13	640	600	600	560	440	340	300	46,9
14	1220	1200	1200	1160	1000	840	380	31,1
15	860	820	??	760	660	620	240	27,9
16	720	680	680	620	540	440	280	38,9
17	740	720	700	660	560	460	280	37,8
18	680	640	620	580	540	460	220	32,4
19	660	600	600	580	460	440	220	33,3
20	2160	2060	2020	--	--	--	--	--
	-----+	-----+	-----+	-----+	-----+	-----+		
	22200	21300	20100	17900	15500	12840		
		-4,1%	-5,8%	-10,7%	-22,7%	-33,1%		

1	2520	2440	2420	2160	2100	1820	700	27,8
2	1640	1600	1580	1500	1260	1180	460	28,0
3	460	420	420	400	340	300	160	34,8
4	900	880	880	700	480	460	440	48,9
5	740	740	740	640	540	500	240	32,4
6	1040	1000	1000	940	900	800	240	23,1
7	620	620	600	540	500	460	160	25,8
8	800	800	800	800	780	740	60	7,5
9	1000	980	960	800	--	--	--	--
10	1120	1100	1080	1020	900	860	260	23,2
11	1960	1940	1920	1800	1680	1620	340	17,3
12	1860	1800	1800	1680	1500	1440	420	22,6
13	700	680	680	600	540	480	220	31,4
14	680	680	660	600	560	480	200	29,4
15	1120	1080	1020	960	840	800	320	28,6
16	720	720	700	680	620	--	--	--
17	1040	1040	1000	900	780	760	280	26,9
18	740	700	680	600	580	540	200	27,0
19	740	740	740	700	620	600	140	18,9
20	2040	2000	1900	1740	1680	1560	480	23,5
	-----	-----	-----+	-----+	-----+	-----+		
	22440	21960	21580	19760	17200	15400		
		-2,1%	-3,8%	-11,9%	-19,8%	-25,7		

Germain: BETE-BETE.

Oogst: 10/12-12/12'85. Eertse 20 van 't plateau,
tweede uit de fongo.

Data:						Verlies:		
13/12'85	13/1'86	6/3'86	12/4'86	16/5'86	12/6'86	gew.	%	
1	1260	1220	1200	1120	1060	980	280	22,2
2	2060	2020	1960	1920	1760	1640	420	20,4
3	1160	1080	1060	1020	880	840	320	27,6
4	2240	2180	2160	2100	2020	2000	240	10,7
5	1180	1120	1100	1060	1000	--	--	--
6	2180	2120	2060	1960	1860	1780	400	18,3
7	1820	1760	1760	1680	1560	1460	360	19,8
8	1460	1360	1380	1320	1260	1200	260	17,8
9	2120	2080	2060	2000	1760	1740	380	17,9
10	1260	1260	1220	1200	1120	1080	180	14,3
11	1420	1380	1380	--	--	--	--	--
12	860	820	800	780	620	560	300	34,9
13	720	700	720	720	640	600	120	16,7
14	900	840	800	780	--	--	--	--
15	1180	1140	1120	1080	920	800	380	32,2
16	820	760	--	--	660	620	200	24,4
17	1420	1340	1360	1320	1120	1100	320	22,5
18	2180	2100	2080	2040	1960	1900	280	12,8
19	800	760	720	660	560	480	320	40,0
20	700	680	680	660	640	640	60	8,6
	-----+	- ----+	-----+	-----+	-----+	-----+		
	27740	26720	25620	23420	21400	19420		
		-3,7%	+4,8%	-8,2%	-15,8%	-19,9%		

1	1500	1400	1400	1360	1200	--	--	--
2	860	820	740	640	640	580	280	32,6
3	1300	1160	1160	1120	1100	--	--	--
4	620	620	600	--	--	--	--	--
5	600	560	--	--	--	--	--	--
6	700	680	660	640	540	540	160	22,9
7	2100	2060	2000	--	1840	--	--	--
8	2620	2560	2560	2500	2460	2400	220	8,4
9	1680	1600	1580	1560	1540	1500	180	10,7
10	2100	2020	2040	1980	1960	1880	220	10,5
11	1500	1420	1420	1340	1280	1220	280	18,7
12	860	840	820	800	760	740	120	14,0
13	1020	1000	940	860	780	720	300	29,4
14	1000	1000	1000	980	900	800	200	20,0
15	1940	1860	1840	1800	1740	1740	200	10,3
16	1080	1020	1000	1000	980	920	160	14,8
17	580	--	--	--	--	--	--	--
18	2720	2640	2640	2580	2460	2460	300	11,0
19	460	--	--	--	--	--	--	--
20	520	--	--	--	--	--	--	--
	-----+	- ----+	-----+	-----+	-----+	-----+		
	25760	23260	22400	19160	20180	15460		
		-3,9%	-5,1%	-8,2%	-12,2%	-14,5%		